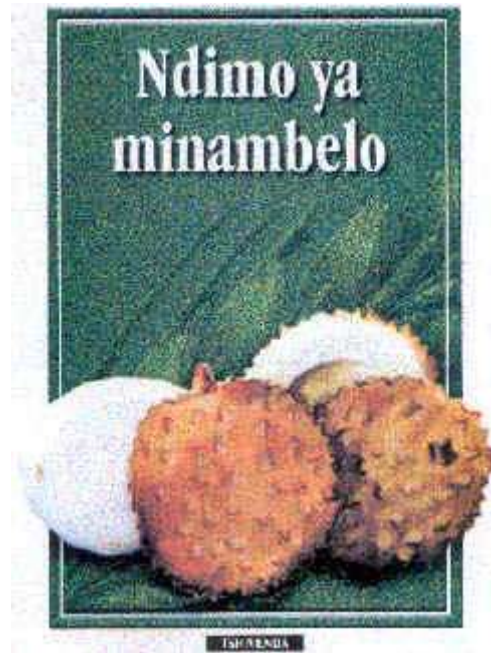




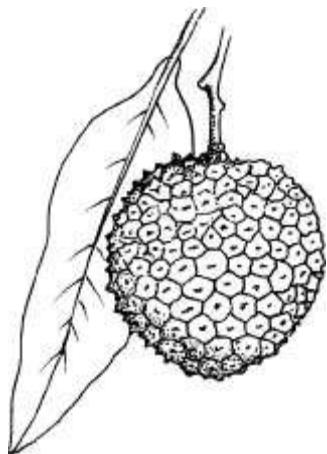
DEPARTMENT: AGRICULTURE



Ndimo ya minambelo

Mutsho na u nukalela

- Thempharetsha ya nthu hune ha bveledzwa hone minambelo fhanu Afrika Tshipembe u fanela u vha hanefha kha 23 °C nga Tshimedzi na 24 °C nga Lara, munukalelo wo linganaho 50 % na u ya nthu.
- Thempharetsha ya fhasi nga nwedzi hanefho hune nambelo dza bveledzwa hone u fanela u vha nthu ha 6 °C. Fhethu hune ha vha na mahada nga maanda a hongo lugela u bveledzisa minambelo. Hu fanela u vha hu rotholaho na u oma lwo linganelaho nga vhuria u itela uri hu vhe na u bveledzwa ha vhudi kana u ima u aluwa "dormant" havhudi.
- Thempharetsha ya fhasi kha manwe mashango a re fhasi kana miedzini (Malelane, Komatipoort) a u faneli u tsa tsothe nga vhuria u itela uri u ima ha miri kha nyaluwo zwi vhe zwavhudi. Miri i a vha kha tshiimo tsha u sa aluwa "dormant" nga u vha na madi kana ngau sheledzwa nga minwedzi miraru i rotholesaho ya nwaha. Mubveledzi u fanela, naho zwo tou itisa hani, u vhone uri heyo miri mituku nga maanda i songo oma.



Mavu

- Minambelo i aluwa zwavhudi nga maanda fhethu hu re na mavu a mutavha hune ha rothola.
- Miri iyo i do vha ya aluwa na u bveledza mitshelo zwavhudi hune ha vha na mavu tshivumba, hune ha fhiselela.
- Minambelo i a tenda u bveledzea kha tshaka dzo fhambananaho dza mavu.

Ndisedzo ya madi

- Nga nthani ha phadaladzo yo fhambananaho ya midzi kha mavu o fhambananaho (u tsesa kha mavu tshivumba) madi ndi a vhuthogwa kha mveledziso yo linganelaho ya tshimela.
- Kha mavu a mutavha, masheledzele mapfufhi hu tshi shumiswa madi matuku ndi one a vhudi kana o fanelaho.
- Kha mavu tshivumba, madi a vha hone lwa tshifhinga tshilapfu, fhedzi ndi zwa vhu thogwa uri mavu a songo tou nukalesa na u omesa.

U bviselwa kule ha madi "drainage"

- Mavu a songo bvisiwaho madi zwavhudi kana ane a vha na mbemba dzi sa tou vha na vhubuli-buli a songo tsaho u swika kha mithara muthihi nga fhasi, ha tou vha o lugelaho minambelo.
- Naho mavu a re na thongwana a tshi bvisa madi zwavhudi, hezwo a zwi na ndisedzo ya vhudi ya madi kha miri nga u sa kona u vha na vhufari ha madi ha vhudi. Tsheledzo yavhudi ino dzulela u itiwa, sa u nukadza mavu lunzhi-lunzhi nga madi matuku kana o linganelaho zwi do ita uri hayo mavu a vhe o fanelwaho.

Zwilinwa

Minambelo yo tou tundiwa kha la China, India, Taiwan na Florida, Amerika. Zwilinwa zwa minambelo zwi no tavhiwa Afurika Tshipembe, zwo khethekanyiwa zwa ya nga zwigwada zwi tevhelaho:

- **Tshigwada tsha Mauritius:** Tshigwada itshi tshi anzela u tavhiwa mahayani na u mona hothe na u kona u bveledza khano i fushaho na mutshelo wa maimo a vhudi, tsumbo, H.L.H. Mauritius, Muzaffarpur, Late Large Red, Hazipur, Saharanpur na Rose-Scented.

- **Tshigwada tsha Chinese:** Miri heyi i bveledza khano i si ya vhudi, fhedzi mutshelo wa hone ndi wa maimo avhudi na phesenthe ya ntha ya thanga dza "chicken-tongue". Zwitavhiwa zwi katela Haak yip, Shang Shou Huai, Kontand, Glutinous Rice na Three Months Red.

- **Tshigwada tsha Madras:** Miri iyi i anwa mitshelo mitswuku, fhedzi isi ya vhudi. Zwilinwa zwi katela Kafri, Shorts Seedless Johnstone's Favourite, Emmerson, Durbhanga, Maries, Mooragusha, Madras 19, Hazipur/Saharanpur, Red McLean, Brewster na Bedana.

Maimo a vhudi a miri

- Muri wo itwaho nga "air-layer" u na tsinde lithihi liyaho ntha. Nyimele ya matavhi a u thoma a fanela u phadalala a tshiya lurumbu e kha vhulapfu hune ha nga ita 200 mm. Fhara linwe na linwe li ne la nga lapfa vhutuku kha 200 mm li fanela u thivhelwa kana u sa tendelwa li tshi ita izwo.

- Kha miri yo endiwaho kana ila ine ya tavhiwa nga u tanganyisa thodzi ya muri u no anwa kha tsinde la muri une wa kha di vha mutuku, hanefho he u tumanyiwa ha bveledsizwa hone, kha vhulapfu hone vhu fanela u vha benefha kha vho 200 mm u bva fhasi u itela uri matavhi a ne a do phadalala a u thoma a phadalale kha 300 mm. Hanefho he ha tumekanyiwa hone hu tshi itiwa zwa u endiwa hu fanela u khwatha vhukuma na uri vha no shuma hanefho nezarini "nursery" vha fanela u bvisa lusitiripi "strip" lwe lwa pomba musi hu tshi endiwa uri hu si vhe na maguluguda afho he ha endiwa hone.

Thogomelo ya miri yo endiwaho

Miri i nga andiswa (u ita uri i vhe minzhi) nga u tou i enda.

- Thogomelo ya vhege nga vhege ndi ya vhuthogwa na ngwananana na matavhi a songo teaho ane a bva kha tsinde nga fhasi ha hafho ho endiwaho zwi fanela u thukhuliwa kana u bvisiwa.

- Nga murahu ha vhege thanu u ya kha rathi, mafhara a thoma u zwimba na u aluwa/hula. Kumbonzhe kutuku ku nga itiwa kha pulasitiki tsini na kufhara. Kufhara ku aluwa kha mbonzhe heyi, fhedzi sitiripi tsha pulasitiki tshi fanela u sa bvisiwa nga u tavhanya. Ha vhuya ha itiwa uri i aluwe sa musi i tsimuni kha mitsho yo fhambanaho, i zwo zwitiripi zwi nga bvisiwa.

- Miri yo endiwaho i vha na nzudzanyo ya vhudi na kha kuhulele kwa midzi u fhirisa miri ine ya hula nga fhasi ha zwila zwine zwa pfi "air layers" na uri ido sumbedza nyaluwo ya u thoma ngau tavhanya, "air layering" ndi ine ya funeswa kha u enda ngauri hu na mvelelo dza vhudi dza khano.

Sampulu ya mavu

Nyimelelo ya sampulu ya mavu i fanela u dzhiwa u itela thoduluso. Sampulu ya mavu i fanela u imela mavu a fhethu huthihi hune ha si vhe na mavu o fhambananaho. Arali mivhala kana zwivhumbeo zwa mavu hanefho fhethu zwa vha zwo fhambanana, hanefho fhethu hu fanela u khethekanyiwa na uri sampulu dzo fhambanaho dza fhethu hanefho dzi fanela u dzhiwa kana u itiwa. Shumisani tshipeidi u dzhia sampulu.

Hu tsitse hani?

- Dzhiani sampulu dza mavu u swika kha 300 mm (rula) u bva ntha u ya fhasi

- Dzhiani sampulu ya mavu a nga fhasi u bva kha 300 mm u swika 500 mm u bva ntha u ya fhasi

Nngana?

- Sampulu dzi fanela u vha dzi si fhasi ha fumi wa dzi sampulu thukhu.

- Fhethu hune sampulu ya vha uri i khou itelwa hone a hu faneli u fhira hekithara tharu.

Ngafhi?

Sampulu i fanela u dzhiiwa fhethu hothe ho itaho tswavhelele.

U tanganyisa na u paka (vhekanya)

- U tanganyisana dzisampulu thukhu dza hanefho fhethu hothe ho khethwaho kha khontheina ya vhudi (yo kunaho) (hu si bege ya manyoro). Vhe a ni mavu a nthu (0_300 mm) o khethekana na a fhasi (300_500 mm)
- Sampulu ya 2 kg ya thanganyo heyi ndi ine ya vhekanywa kha bege ya pulasitiki yo kunaho kana khontheina yo teaho, mavu a nthu na a fhasi a songo tangana.
- Kha vha vhee lebulu (label) nga nda ha khontheina u ita uri i vhalee. Kha lebulu hu fanela u vhonala:
 - Dzina lanu
 - Nomboro ya shango (fhethu)
 - Vhutso ha hanefho he sampulu ya dzhiiwa hone.

Mvelelo

Mvelelo dzi do vhonadza uri hu shelwe manyoro mangafhani hu sa a thu u tavhiwa. Ni humbule (elwe) u tanganyisa laimi "lime" yo teaho u bva kha minwedzi ya rathi u ya kha ya fumi-mbili hu sa a thu tavhiwa arali hu tshi todou shelwa tshikalo tshihulwane na "phosphate" u bva kha minwedzi miraru hu sa a thu u tavhiwa.

Nzudzanyo ya mavu

- Todolosani mavu u ya nga ho teaho (fanelaho) zwi tshi ya nga vhutso, u bvisa madi na u farekana ha mbemba. Hu fanela u vha mithara nthi u ya kha mbili u tsa fhasi.
- Lugiselani mavu u ya nga ha mvelelo dza ndingo ya mavu, nga maanda-maanda musi laimi nnzhi i tshi todea.
- Arali mavu o tea u bvedza munambelo, a fanela u lugiselwa zwavhudi hu tshi kha di vha na tshifhinga.
- Hu sa a thu tavhiwa, mavu a fanela u bweswa nga maanda arali zwi tshi konadzea, u itela uri musi hu tshi vho tavhiwa, madindi a si tou vha mahulusa.
- Arali mavu o dalesa esidi "acid", u zwaliwa (sheliwa) ha laimi hu fanela u vha hu hulu. Zwipida zwivhili zwa zwiraru kha tshikalo tsho tiwaho tsha laimi zwi fanela u zwaliwa afho fhethu hothe hu ne ha do tavhiwa, yo tanganyiswa na mavu a nthu, ha dovha ha limiwa u tsesa, thanwe minwedzi ya tahe uya kha ya fumi-mbili hu sa a thu u tavhiwa. Khalisiamu "calcium" i dzhena mavuni nga zwituku, i fanela u bweliwa fhasi kha hune midzi ya do vha hone.
- Tshilwina tshine tsha nga tenda tshi nga tavhiwa nau limiwa nga minwedzi ya rathi u itela u engedza manyoro a re mavuni. Laimi ye ya sala (tshipida tshithihi kha zwiraru) na fosifeithi "phosphate" i ne ya khou todea i fanela u balanganyiwa nga tshifhinga tshithihi. Miri i nga tavhiwa nga murahu ha minwedzi miraru.

- Arali laimi thukhu (2-4 t/ha) i tshi todea, laimi i do shumiwa nayo mavuni lwa minwedzi miraru hu sa a thu u taviwa na fosifeithi nwedzi muthihi hu sa a thu u taviwa.

U tavha

Ni humbule uri miri ya minambelo ina vhutshilo vhulapfu nahone i a hulesa.

- Miri i fanela u taviwa yo sielisana vhukuma u thivhela mutatisano na u tumana ha matavhi zwine zwa ita uri miri i tumane.
- Muri wothe u fanela u tanea kha masana a duvha na kha u fhefheda ha muya.

Tshikhala tsha u tavha

Muri une wa vha na vhukale ha minwaha ya mahumi mavhili na mitanu (25) u nga swikelela khare ya vhuphara "diameter" ya mithara ya fumi na mivhili (12 m). Arali miri ya nga sianesa hune ya fhedza i si tsha langea, zwi ita uri husa vhe na mveledziso nanzhi. Arali miri i tshi tea u kwakwanesa, saizi "size" i fanela u langiwa u bva mathomoni ngau khwathela. Lingedzani u tavha miri minzhi ine ya nga langea kha hekithara. Tshikhala tsha matavhele u bva kha munwe muri u ya kha munwe muri ndi mithara ya rathi, hu uri tshikha vhukati ha laini mbili ndi mithara ya tahe (9 x 6 m).

U taviwa ha miri

- Minambelo i nga simuliwa tshifhinga tshinwe na tshinwe tsha nwaha, fhedzi tshifhinga tsha vhudisa ndi nga tshifhefho kana mathomoni a khalanwaha ya dzimvula.
- Madindi a u tavela a fanela u lingana (kha mavu o bweswaho ndi 300 x 500 mm na kha mavu a songo bweswaho 500 x 500 mm),
- Tanganyisani mavu a nthu na thukhwi "compost kana komposo" ni do vhe ni zwi humisele murahu dindini.
- Musi vha tshi tavha muri, vha bvisa khonthaina vha ita uri midzi i ite zwavhudi nga u bvisa mavu u mona na midzi vha sa khou vhaisa midzi.
- Musi vho no tavha, kha vha gadedzele mavu ngau ima nthu ha mavu.
- Kha vha mbo di sheledza muri wa vho musu vha tshi tou bva u tavha.
- Kha vha monise manyoro "mulches" kha muri wavho. Hezwi zwithusa uri murongwe u dzule u hone kha tshimela tshavho lwa tshifhinga tshilapfu.
- Kha vha dzulele u sheledza miri mituku musu vho no tavha. Miri mituku a i faneli u tambula nga u sa vha na madi kana nga u vha na madi manzhisa u fhira o fanelaho.

Tsenguluso ya matari

Leaf analysis is the only technique according to which sensible fertilisation can be applied to a specific planting. The following aspects are important:

Tsenguluso ya matari ndi yone ndila ine muthu a nga kona u vhona uri manyoro ane a vha hone kana ane a nga sheliwa ndi mangafhani musu hu tshi taviwa. Zwitwenwa zwi tevhelaho ndi zwone zwa vhuthogwa:

- Tshifhinga tshone tsha u sampulu ndi u bva vhukati ha Khubvumedzi u ya vhukati ha Lara.

- Vha fanela uri vha sampule tari la vhukuma (kha vha sedze tshifanyiso).
- Sampulu ya u thoma ya tari i fanela uri ide na sampulu ya mavu.
- Sampulu ya tari na ya mavu i fanela u bva kha tsimu i songo hulaho u fhira hekithara tharu.
- Ndila ya u sampulu ndi ya vhuthogwa:
 - Kha vha khethe miri ino lingana mahumi mavhili ya vhudi, ya tavhiwaho hothe u phadalala na tsimu
 - Miri i fanela u fana nga mbonalo yayo na u vha miri yo imelaho hanefho kha u tavhiwani hayo
 - Sampulani matari mana kha muri
 - Ni songo ita sampulu kha miri ya khwine kana i si ya vhudi.



U dzhia sampulu ya matari

Manyoro

Ni songo nyora muri une wa kha di tou bva u simulwa zwenezwo. Manyoro a nga shelwa nwaha muthihi musi muri wo no fhela u tavhiwa. U shelwa hu fanela u vha hutuku na hone hu itwe lwo edanaho, fhedzi hu si kha matsinde a miri; sheledzani zwenezwo ni tshi tou bva u nyora.

U shela na tshikalo

- Manyoro a fanela u hashiwa zwavhudi thanwe 0,2 m u bva kha tshinde u ya kha 0,5 m nnda ha hune muri wa nukala u guma hone.
- Sheledzani zwituku zwenezwo ni tshi tou fhedza u shela. Manyoro a songo shumiwa kana u shelwa nga ngomu mavuni.

- Musi miri yo no vha hanefho itshi vho thoma u aluwa, manyoro a fanela a sheliwa nga ndila yo fanelaho sa yo sumbedzwaho kha thebulu "table".

Tshifhinga tsha u shela

Vhunzhi ha manyoro kha muri nga nwaha zwi tshi ya nga vhukale (g)

Vhukale (minwaha)	LAN 28 % N	Superphosphate	Potassium chloride
1	200	250	50
2 - 3	500	250	100
4 - 5	1 000	250	200
6 - 7	1 500	500	300
8 - 9	2 000	500	400
10 - 11	2 500	750	500
12 - 13	3 000	750	750
14 - 15	3 500	1 000	1 000
15 na ntha	4 000	1 000	1 000

Humbulani:

heyi ndi yone tsumba ndila, kunyorele kwone ku nga itwa u ya nga ha thoduluso ya mavu ya miri mituku na thoduluso ya matari ya miri i anwaho mitshele

Naitirodzheni "nitrogen" (N)

Nwaha wa u tho ma

- Nwaha wa u thoma: khethekanyani manyoro a "nitrogen" u lingana ka malo uya nga minwedzi ine ya do sheliwa ngayo ine ha vha gireme dza mahumi mavhili na thanu (25 g), ntihi vha shela nga tshilimo (Khubvumedzi u swika Lambamai).

Nwaha wa vuvhili uya kha mitanu

- khethekanyani manyoro a "nitrogen" katanu ni a shele nga tshilimo (Khubvemedzi u swika Lambamai).

Nwaha wa vhurathi na u fhira

- hafu ya manyoro a "nitrogen" i shelwe nga u tavhanga hu sa a thu u bva maluvha. Manyoro o salaho a sheliwe ho no kaniwa.

P

Fosifeithi "phosphate" (P)

"Phosphate" yothe i sheliwa nga murahu ha khano.

Photheziamu "potassium" (K)

Hafu ya photheziamu i sheliwa hu sa a thu u vha na maluvha, yo salaho i tshi shelwa ho no kaniwa.

Zinki "zinc" (Zn) na boroni "boron" (B)

Zinki i fanela u shelwa thanwe luna nga nwaha. Zwithu tevhelaho zwi fanela u themendelwa kha 100 l ya madi:

- Zinki okisaidi (Zinc oxide) kha 200 g kana
- Naitiro-zinki (Nitro Zn) kha 150 ml kana
- Agiri-zinki "Agri-zinc" kha 50 ml.

Fafadzelani miri zwenezwo hu tshi tou bva u tavhiwa nga 100 g ya borakisi "borax" kana 75 g ya soluburo "Solubor" kha 100 l dza dana dza madi minwaha mivhili minwe na minwe.

Manyoro a oganiki "organic fertiliser"

Mupfudze wa kholomo kana wa khuhu u nga shumiswa nga khilogiramu mbili kana nthihi ngau sielisana kha miri mihulu (minwaha ya funi), shelani mupfudze u mona na hafho hune ha nukalela u swika hone. Arali hu si tshena manwe manyoro a ne a vha hone, u bva kha khilogiramu dza mahumi, mavhili uya khilogiramu dza mahumi matanu dza mapfudze wa kholomo u nga sheliwa kha muri mutuku na u bva kha khilogiramu dza mahumi matanu na mavhili u ya kha dana kha muri muhulwane. Izwi zwi nga tevhedziwa zwi tshi ya nga thoduluso kana tsenguluso ya matari.

Vhukale ha muri (minwaha)	Mupfudze ((kg kha muri nga nwaha)	Tshifhinga tsha u shela
1	5	± 1 Khilogiramu nthihi vhege thanu na nthihi u nga khubvumedz u swika Lambamai
2 - 3 4 - 5	15 25	Kha vha shele manyoro a na lingana lutanu u bva nga khubvume dzi u swika Lambamai
6 - 7 8 - 9 10 - 11 12 - 13 Ntha	40 55 70 80 100	Hafu i shelwa musi miri i sa a thu u fhufhuma o salaho a sheliwa ho no kaniwa


Thodea ya madi

- Minambelo i toda u dzulela u sheledziwa na uri ndi zwa ndeme uri madi o linganelaho a fanela u vha hone u bva musi i na maluvha a swika murahu ha Luhuhu/Thafamuhwe u ya hu tshi kaniwa.
- Ngauri tshipida tshi leaho tsha nambelo tshi na madi ane a vha na phesenthe dza mahumi matanu na mararu na thanu na nthihi (86 %), u vha hone ha madi hu dzula hu ha vhuthogwa musi dzi tshi khou hula.
- U sa vha hone ha madi hu do lengisa nyaluwo ya mutshelo na u tshinyadza saizi "size", tshileme na vhundeme ha nambelo.

- Tsheledzo i fanela u ya phanda nga murahu ha khano u itela uri hu vhe na nyaluwo kwayo ine ya do bvelela nga Luhui/Thafamuhwe, hu sa a thu u swika tshifhinga tsha u ima u aluwa "dormant".
- Musi wa u sa aluwa "domant" (Lambamai u ya Fulwana) tsheledzo i fanela u fhungudziwa, fhedzi muri u fanela u sa vha na thahelero ya madi kana u sa tambula nga gomelelo.
- Miri mituku ine ya sa khou bveledza zwavhudi ifanela u sheledzwa nwaha wothe (kana u swika nwaha u tshi fhela).
- Vhabeledzi vha anzela u ima u sheledza miri minwedzi ine ya rotholesa ya nwaha (Fulwi na Fulwana) u itela uri hu vhe na u ima kha nyaluwo ha vhudi. Kha fhethu hune ha sa tou rotholesa, tsheledzo i fanela u imiswa u itela uri miri i ime u aluwa.

U putela zwithakhwi zwa nambelo

- U putela mitshelo nga phephabege "paper bag" zwi thivhela tshinyalelo ine ya nga vhangwiwa nga thunzi na zwivhungu zwa nambelo "litchi moth" na u swa nga duvha na u fhanduwa.
- Tshifhinga tsha khwinesa tsha u putela zwithakhwi tshi fhambana zwi tshi ya nga fhethu.
- Phephabege ndi zwone zwishumiswa zwa zwino zwo lugelaho kha u putela na ngauri a dzi duri.
- Mutshelo u vha na muvhala wa vhudi u kungaho u tshi kha di vha kha phephabege.
- U putela mutshelo zwi do vha zwa lapfisa tshifhinga tsha khano ngauri mutshelo u fhedza tshifhinga tshilapfu u kha muri.
- Phephabege dzi no shumiswa zwino dzi vha dzo vulea madubo othe mavhili. Phephabege yo itiwa nga muvhala wa buraunu "brown".
- Mutshelo u fanela u putelwa nga ndila yone, na nga tshifhinga tshone tsha duvha (hu si ni nga matshelonisa kana nga musu hu tshi khou tou bva u vha na mvula), ngauri huna khombo ya u putela u tshe e wo nukala (vhuyelwa). Fafadzelani tshivhungu tsha nambelo "litchi moth" na thunzi "fruit flies" hu sa a thu u putelwa.
- Kha vha bwise matari a re kha tsinde la tshithakhwi musu vha sa a thu u putela.

<ul style="list-style-type: none"> • Vha songo vhea mitshelo i no fhira fumi-thanu kha bege nthihi. • Dzibeghe dzi fanela u itiwa nga ndila ine musu dzo nembelela, madi a tenda u eletshela nnda. 	
<ul style="list-style-type: none"> • Matungo othe vuvhili hao ha bege hu fanela u valiwa na uri arali zwi zwa vhuthogwa, lubuli lutuku lu fanela u siiwa uri madi a mvula a bvele nnda. Madubo mavhili o vuleaho a a leluwa na u tsvhanya u farekanyiswa fhethu nthihi othe. • Phephabege i ita uri hu si vhe na milemalema na zwinoni. • Inwe ya vhudi ndi uri mutshelo u vhulungiwa tshifhinga tshituku nga musu wa khano, na uri zwi fhungudza tshinyalelo ine ya nga vhangwiwa nga mafarelwe a si a vhudi. 	

- Arali ya nga bvisiwa nga vhuronwane, i nga kona u shumiswa na kha khalanwaha idaho.



Zwikhokhonono zwine zwa la nambelo

Zwikhokhonono zwine zwa la nambelo zwi katela "bark borers", "litchi moth", na thunzi "fruit flies". Kha vha kwane muofisi wa vhulimi a re tsini navho nga ha ndila dza u langa hezwi zwikhokhonono.

Khano

- Tshiimo tshine mutsehlo wa vha uri wo swikela u kaniwa ndi tshone tshithu tsha vhuthogwa kha uri mutshelo uyo ndi wa vhudi u swika-fhi ri tshi sedza mafhungo a thengiso.
- Nambelo a dzi tsha dovha dza aluwa musi dzo no kaniwa. Mutshelo u fanela u vha hanefho kha muri u swika u tshi vhibva (tswuka) tshothe.
- Nambelo dzi no tavyhanyedziwa u kaniwa a dzi na muvhala u no kunga na uri dzi a dunga.

Ndi lini hune nambelo dza vhibva?

Nambelo dzo vhibvaho dzi vha dzi kha tshikalo tsha vhukati ha gireme dza mahumi mavhili na nthihi na mahumi mavhili na thanu. Mitshelo ine ya vha kha tshileme tsha gireme dza mahumi mavhili na thanu dzi vha dzo lugela khano nga khalanwaha yone (ya vhukuma).

U vhwewa

Nambelo dzi vhwewa nga nthihi-nthihi na uri zwithakhwi na matsinde a fanela u thukhulwa u itela u paka ha vhudi.



U wana vhutanzi vhunwe, kha vha kwame
ARC-Institute for Tropical and Subtropical Crops
Kha hei nomboro ya lutingo:

Tel (013) 753 2071

Fax (013) 752 3854

This publication is also available on the website of the
National Department of Agriculture at:
www.nda.agric.za/publications

ISBN 1-86871-074-2

2000

Compiled by Directorate Communication,
National Department of Agriculture in cooperation with
ARC-Institute for Tropical and Subtropical Crops

Printed and published by National Department of Agriculture
and obtainable from Resource Centre, Directorate Communication,
Private Bag X144, Pretoria 0001, South Africa

